

УДК 378.22.016 : 004 – 045.36

**МЕТОД ПРОФІЛЬНИХ ЗАНУРЕНЬ У НЕПЕРЕРВНІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ
ВЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ****С.М.Овчаров**

***Анотація.** У статті розглянуті різні підходи до визначення поняття «занурення»; обґрунтовано доцільність використання методу профільних занурень у професійній підготовці майбутніх учителів інформатики в системі неперервної освіти.*

***Ключові слова:** метод занурень, профільні занурення, неперервна професійна підготовка вчителів інформатики.*

***Аннотация.** В статье рассматриваются разные подходы к определению понятия «погружения»; обоснована целесообразность использования метода профильных погружений в профессиональной подготовке будущих учителей информатики в системе непрерывного образования.*

***Ключевые слова:** метод погружений, профильные погружения, непрерывная профессиональная подготовка учителей информатики.*

***Summary.** The article covers different approaches to define a notion of the term “drowning”. Some specific features of putting into practice the major schemes of drowning throughout professional training are described. The benefits from using the method of vocational drowning throughout professional training of IT teachers within the system of continuous education are informed.*

***Key words:** method of drowning, vocational drowning, continuous professional training of IT teachers.*

Постановка проблеми. Головним завданням, яке сьогодні стоїть перед системою вищої професійної педагогічної освіти, є підготовка фахівців високого гатунку, творчих особистостей, які б відповідали запитам учнів і, водночас, потребам суспільства. А це можливо тільки за умов кардинального перегляду змісту педагогічної освіти, розробки принципово нової її моделі. Тому першочерговим завданням вищої педагогічної школи повинно бути впровадження у практику навчально-виховного процесу інноваційних форм і методів навчання студентів, опертя на їхні самовизначення та прагнення здобути необхідні знання. І не в останню чергу це стосується професійної підготовки саме вчителів інформатики [5, с. 7].

Аналіз досліджень з проблеми. Проблему професійної підготовки вчителів, зокрема інформатики, на сучасному етапі доцільно розглядати у контексті неперервної професійної освіти. Неперервна педагогічна освіта вчителів – це система підготовки педагогічних кадрів для загальноосвітніх навчальних закладів усіх типів, яка передбачає єдність трьох етапів: довузівська професійна підготовка учнів-старшокласників; фундаментальна професійна підготовка майбутнього вчителя у педагогічному вищому навчальному закладі; післядипломна освіта педагогічних працівників [2, с. 11]. Саме такий підхід покликаний забезпечити ґрунтовну фахову професійну підготовку вчителів та своєчасну їхню перепідготовку у визначені терміни. При цьому слід використовувати методики, які сприяють інтенсифікації навчання, поліпшенню його якості та зменшенню тривалості. Одним з таких є метод занурення.

Уперше у шкільну практику метод занурення, тобто концентрованого вивчення одного предмета у стислий термін шляхом багаторазового повторення протягом навчального року, ввів російський академік, педагог-новатор М.П.Щетинін. Під концентрованим навчанням він розумів спеціально організований освітній процес, спрямований на засвоєння учнями більшої кількості навчальної інформації без збільшення тривалості часу навчання за рахунок її систематизації (узагальнення й структуризації) та іншого, відмінного від традиційного, тимчасового режиму занять. Концентроване навчання є протилежністю розподіленого навчання, оскільки розумне чергування концентрованого й розподіленого навчання є найбільш ефективним. Концептуальною основою дидактичної системи М.П.Щетиніна була ідея гармонійного поєднання раціонального та емоційного у пізнавальній діяльності людини.

Аналіз сучасної педагогічної літератури свідчить, що означення поняття «занурення» чітко й однозначно ще не сформульоване. Різні автори його розуміють по-своєму. Загалом, розрізняють два основні підходи до трактування «занурень»:

- тривале (від декількох годин до декількох днів або тижнів) спеціально організоване заняття в межах одного (або кількох споріднених) предметів. Цей підхід передбачає застосування таких моделей: евристичні «занурення» (А.В.Хуторський), виїзні «занурення» (А.О.Остапенко), «занурення» як засіб колективного навчання (С.М.Месяц) та деяких інших;

- один з методів інтенсивного навчання, зазвичай, з використанням дії сугестії (від лат. suggestio – навіювання, натяк). Основні публікації щодо цього підходу належать до кінця 60-х – середині 70-х років ХХ ст. (Р.М.Грановська, Г.К.Лозанов, А.С.Плесневич та інші) [6, с. 9].

Метою статті є розгляд різних підходів до визначення поняття «занурення» та обґрунтування доцільності використання методу профільних занурень у фаховій підготовці майбутніх учителів інформатики в системі неперервної професійної освіти.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо різні підходи науковців до визначення поняття «занурення» та опишемо особливості використання методики занурень у педагогічній практиці.

Модель «занурення в один предмет», запропонована М.П.Щетиніним, має наступні обов'язкові компоненти: 1) чергування «контрастних» уроків, зумовлене принципово новим навчальним планом, що дозволяє зробити рівномірним навантаження на обидві півкулі головного мозку; 2) різноманіття форм уроків при єдності змісту навчального матеріалу; 3) можливість реалізації взаємонавчання учнів; 4) систематизація знань, їх структуризація та подача нового матеріалу за допомогою компактних структурно-логічних схем; 5) спільна робота вчителя й учнів щодо планування навчального процесу.

Але технологія занурення, запропонована М.П.Щетиніним, має й ряд недоліків. По-перше, пропуск учнем одного або кількох днів занять (через хворобу або будь-яку іншу причину) призводить до серйозного відставання в навчанні. По-друге, серйозною проблемою роботи за технологією занурення є відсутність відповідних підручників. Їх переважна більшість розрахована на поурочну подачу матеріалу і не може повністю відповідати вимогам цього методу. По-третє, вагомим недоліком даної технології є відсутність обґрунтованого наукового дослідження, за результатами якого можна було б з упевненістю встановити проміжок часу, через який має сенс знову «занурюватися» в предмет.

Тепер зупинимось на особливостях застосування методу «занурень з використанням дії сугестії». Наприклад, Р.М.Грановська під зануренням розуміє активний метод навчання з елементами релаксації, навіювання та гри. Вона підкреслює, що на відміну від інших методів навчання, які зазвичай ґрунтуються на переконанні, метод занурення значною мірою спирається на навіювання. Результатом навіювання є висока концентрація уваги й активізація креативності учнів. «Метод занурення спирається на три принципи: задоволення й релаксацію на заняттях, єдність свідомого й підсвідомого, двосторонній зв'язок у процесі навчання» [1, с. 492].

Як зазначає інший дослідник, Г.К.Лозанов, усі принципи мають бути в неподільній єдності і в будь-який момент навчального процесу мають реалізовуватися одночасно. Їхня реалізація повинна здійснюватися трьома групами засобів: психологічними, дидактичними та артистичними. Саме психологічні засоби координують периферичні перцепції та емоційні стимули, які спрямовані на стимулювання мотиваційного комплексу, потреб і взагалі на активацію особистості [4, с. 10].

Навчальна система, яка ґрунтується на принципі сугестії, має такі основні переваги: 1) забезпечує інтенсифікацію засвоєння навчального матеріалу; 2) навчання супроводжується ефектом відпочинку або, принаймні, відсутністю втоми; 3) розкриваються резерви пам'яті та інтелектуальної активності учнів; 4) цей метод допускає скорочення часу щоденного навчання та звільняє від великих навантажень вдома; 5) навчання має позитивну виховну дію, яка пом'якшує агресивні тенденції та сприяє соціальній адаптації учня.

Наявність авторитету викладача є обов'язковою умовою успішного застосування сугестопедії. Віра учнів у знання й педагогічну майстерність учителя сприяє зростанню їхньої упевненості в засвоєнні навчального матеріалу, що зі свого боку сприятливо позначається на загальному підйомі їх розумової працездатності і пізнавальної діяльності [1, с. 501].

Розглянемо інший підхід до визначення поняття «занурення» – евристичні занурення, які найбільше сприяють розвитку творчих здібностей особистості, формуванню креативності майбутніх фахівців. Евристичні занурення, які вперше запропонував А.В.Хуторський – це форма навчання, при якій протягом декількох днів зберігається освітня домінанта, що забезпечує особистісне пізнання учнями освітнього об'єкта за допомогою методів евристичного навчання. Евристичне навчання за своєю суттю є вільним, творчим та особистісно орієнтованим. Отже, під час формування пізнавально-творчої самостійності учнів в евристичному навчанні можна успішно використовувати занурення як форму навчання, яка стимулює зосередженість на предметі пізнання, що є особливо актуальним для творчої самостійності особистості. Самостійна діяльність студентів в евристичному навчанні підтримується й посилюється постійною інтенсивною взаємодією з викладачем, друзями, засобами інформації й діагностики [3, с. 125].

А тепер зупинимось на особливостях проведення «виїзного занурення», під яким розуміють модель концентрованого навчання, в якій заняття з учнями проводяться за межами школи. У загальному випадку розрізняють два варіанти виїзних занурень: 1) занурення в умовах виїзної школи; 2) занурення, що проводиться на базі певної наукової установи (обсерваторії, інституту, університету

тощо). Обидва варіанти характеризуються тим, що в умовах виїзного занурення немає жорсткої регламентації часу проведення занять: це можуть бути нічні або вечірні заняття з астрономії, нерегламентовані часом польові та археологічні роботи, різноманітні лабораторні практикуми тощо. Досвід свідчить, що рівень навченості школярів, що мають досвід виїзних «занурень», вищий, ніж у їх однолітків, що вивчали ті ж дисципліни в умовах школи. З іншого боку, спільна робота шкільних учителів з науковцями дозволяє їм набагато глибше просунути в питаннях систематизації й структуризації відповідних шкільних предметів.

Ми пропонуємо використовувати метод занурень у неперервній професійній підготовці майбутніх учителів інформатики з профільних дисциплін, тобто впроваджувати у навчально-виховний процес так звані «профільні занурення». На наш погляд, у загальному випадку профільні занурення – це вид концентрованого навчання, спрямований на поглиблене опанування учнями профільних шкіл (класів) певних фахових дисциплін, які становитимуть основу їхньої професійної підготовки у майбутньому. Профільні занурення за своєю суттю, зазвичай, є виїзними.

Стисло розглянемо особливості реалізації на практиці методу профільних занурень для майбутніх учителів інформатики. Цю методику ми розробили з метою вдосконалення знань учнів з поглибленим вивченням інформатики Полтавського міського багатопрофільного ліцею №1 імені І.П. Котляревського. Для учнів, які навчаються у профільних класах із поглибленим вивченням інформатики, протягом навчального року плануються і проводяться сумісні заняття зі студентами Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка з таких дисциплін: історія математики, алгебра, геометрія, історія інформатики, операційні системи та системне програмування, сучасні системи програмування та деяких інших. Зазвичай, заняття проводяться на базі університету, але деякі з них організуються в ліцеї.

При проведенні лекційних та практичних занять учні ліцею працюють нарівні зі студентами. Звичайно, тематика занять обирається таким чином, щоб вона була посилюючою і для учнів ліцею.

Під час проведення лабораторного практикуму, зокрема з основ програмування, учні і студенти працюють за комп'ютерами попарно. Складні завдання, які є непосильними для самостійного розв'язання учнями, виконуються разом зі студентами. Таким чином, на практиці реалізуються принципи випереджального навчання. З іншого боку, під час спілкування студентів-майбутніх учителів інформатики з учнями ліцею під час проведення занять, вони набувають певного педагогічного досвіду.

Досвід використання описаної методики протягом трьох останніх років довів високу її ефективність і підтвердив доцільність використання у подальшому. Згідно проведеного нами опитування 79% студентів та 93% учнів профільних класів ліцею висловились за продовження проведення профільних занурень з інформатики.

На наш погляд, розглянуту методику корисно розповсюдити й на систему післядипломної педагогічної освіти. Вважаємо, що доцільно проводити спільні виїзні заняття слухачів курсів підвищення кваліфікації зі студентами фізико-математичного факультету з основ програмування та методики викладання шкільного курсу інформатики на базі університету. Це дозволить учителям інформатики своєчасно опанувати сучасні програмні середовища, а студентам – знайомитись на практиці з авторськими інноваційними методиками викладання шкільних предметів, зокрема інформатики.

Висновки. Таким чином, метод профільних занурень сприяє розвитку професійних якостей учителів інформатики, що дозволяє забезпечити їхню ґрунтовну фахову підготовку у контексті неперервної професійної освіти. Запропонована методика може бути перенесена й на інші дисципліни під час професійної підготовки майбутніх фахівців різних спеціальностей.

Література

1. Грановская Р.М. Элементы практической психологии / Р.М. Грановская. – Л., 1988. – 560 с.
2. Кравченко Л.М. Неперервна педагогічна підготовка менеджера освіти: монографія / Л.М. Кравченко. – Полтава: Техсервіс, 2006. – 420 с.
3. Лазарев М.О. Евристично-модульне навчання як інтеграційна особистісно зорієнтована технологія формування творчої особистості / М.О. Лазарев // Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: зб. наук. праць. – К., 2007. – Вип. 7 (17). – С. 123 – 129.
4. Лозанов Г.К. Сущность, история и экспериментальные перспективы суггестопедической системы при обучении иностранным языкам / Г.К. Лозанов // Методы интенсивного обучения иностранным языкам: зб. наук. праць. – М., 1977. – Вып.3. – С. 7 – 16.
5. Овчаров С.М. Индивидуально-дифференцирована система професійного навчання майбутніх учителів інформатики: монографія. / С.М. Овчаров. – Полтава: АСМІ, 2010. – 120 с.
6. Остапенко А.А. Концентрированное обучение: модели образовательной технологии / А.А. Остапенко. – Краснодар, 1998. – 56 с.